

Marksizam kao negacija socijalnog darvinizma

Kardum, Marko

Source / Izvornik: Čemu : časopis studenata filozofije, 2010, IX, 30 - 43

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:501330>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

MARKSIZAM
KAO NEGACIJA
SOCIJALNOG
DARVINIZMA

Marko
Kardum

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Apsolvent filozofije i kroatistike
m8kardum@gmail.com
UDK 141.155:141.82

SAŽETAK — U radu se iznosi veza teorije evolucije i marksizma i epohalna važnost Darwina i Marxa. Ta se veza prije svega uočava u pojmu procesa, razvoja koji je imanentan objema teorijama i koji dolazi na mjesto dotadašnjeg statičnog razumijevanja i tumačenja prirodnih i historijskih problema. Također, marksizam kao kritika se osvrće na sam ustroj prirodnih znanosti i njihovu ulogu u oblikovanju dominantnog načela zbilje. Takav se pristup koristi i u propitivanju prenošenja prirodoznanstvenih pojmova i načela na historijske i društvene pojave. Jednom utvrđen vrijednosni stav koji se očituje u humanističkim maksimama marksizma ovdje se dijalektičkom metodom i kritikom postojećeg provodi do zahtjeva za novim normiranjem zbilje. 31

KLJUČNE RIJEČI — teorija evolucije, darvinizam, marksizam, dijalektika, ideologija, proces

32 EVOLUCIJA I DARVINIZAM

S obzirom na činjenicu da se pojmovi teorije evolucije i darvinizma često poistovjećuju, ovdje će se samo kratko ukazati na njihovu distinkciju. Također, kratko će se pokazati na što se ti temeljni pojmovi točno odnose.

Evolucija se, dakako, odnosi na proces, između ostalih i na razvitak iz jednostavnijih u složene oblike koje može objasniti iako se ne radi nužno o takvom razvoju, bilo prirodnih ili društvenih procesa. Ono je kretanje koje se sastoji od niza povezanih i uzajamno uvjetovanih radnji. Suzimo li postupno područje evolucije na biologiju, doći ćemo do pojma procesa u kojem nizom promjena organizmi stječu raznolike karakteristike i potječu od nekih preegzistentnih tipova.

Takva formulacija već nagovješta tu čvrstu vezu evolucije i darvinizma. Prekršimo li Leibnizov zakon kontinuiteta (jedan od zakona vezanih upravo uz teoriju evolucije, a koji je očigledno u skladu s tezom da priroda ne preskače stupnjeve razvoja), preskočimo slična istraživanja i teze prije Darwinovog kapitalnog djela i upitamo se što određuje sam darvinizam, nećemo moći zaobići pojam prirodnog odabira. Dakle, darvinizam se određuje kao proces evolucije putem prirodne selekcije koji uništava jedinke slabije prilagođene uvjetima života, a podupire one bolje prilagođene. Pri tom se pojavljuju individualne varijacije koje ovise o vanjskim uvjetima ili okolišu i unutarjim čimbenicima. Sam Darwin nije zastupao podjelu na više i niže organizme u smislu njihove vrijednosti, a najveća dopuna darvinizmu koja ga je na neki način teorijski zaokružila je mendelizam¹ koji je objasnio načelo nasljeđivanja i tako spriječio samonegaciju darvinizma koja bi proizašla iz njegovog objašnjenja

1 — Darwin se služio sljedećom formulom nasljeđivanja (kako je objašnjeno kasnije i dodano u teoriju evolucije nakon Mendelsonovih otkrića): očev gen A i majčin gen A' dali bi novi gen A'' koji bi dalje prenosio novostvoreni organizam. Time bi se iscrpile varijacije potrebne za teorijsku opravdanost darvinizma i evolucije. Nasuprot tome,

mendelizam je uveo novu shemu nasljeđivanja u kojoj su ti isti A i A' sada davali AA', dakle očuvala su se oba gena, i koja su se potomstvu opet prenosila jednom kao A, a drugi put kao A'. To omogućava raznolikost potrebnu da se održi teza o prirodnoj selekciji.

nasljeđivanja i ujedno razrjeđivanja nasljednog materijala. Time se stvorila sinteza darvinističkog poimanja procesa prirodne selekcije i mendelističkog poimanja nasljeđivanja i evolucija kao selekciju slučajnih varijanti čiji je mehanizam postao razumljivim.

Darvinizam tako ne ostaje na razini evolutivnog, linearnog razvoja od nižih ka višim bićima, kako je već i istaknuto, već se evolucija shvaća kao dijalektički materijalni proces prirodne selekcije s ipak slučajnim varijacijama koje uključuju sada objašnjeni mehanizam nasljeđivanja. Sam razvoj se u darvinističkom smislu odnosi na pojedine organizme unutar populacije, a ne na veće entitete poput rase ili, još radikalnije, klase.

Relacije darvinizma i evolucije s društvenim konstrukcijama bit će dalje razmatrane upravo s obzirom na ovdje izneseno.

MARKSIZAM

Već pri samom pokušaju jasnog definiranja marksizma nailazimo na probleme koje su i drugi autori prepoznali i naznačili, a jedan od njih je i Dan Miur u svojem članku *Marksizam i znanost*: 'Imalo bi smisla da se ovakav članak započne s jasnim definiranjem naslovnih riječi marksizam i znanost. Tu se odmah javljaju teškoće. Široki opseg znanja obuhvaćenih svakim tim terminom upozorava na potrebu kooperativnog pristupa i za njihovo plodonosno definiranje i za primjereno rezimiranje njihovih odnosa. Međutim, stalni razvoj znanja čini sve takve definicije zastarjelim; marksizam i znanost nalikuju na one organizme koji brzo rastu i u vezi s njima svaka karakterizacija služi samo tome da se nature neprihvatljiva ograničenja.

To ipak izgleda kao izbjegavanje odgovora, jer su prednosti jasnih i nedvosmislenih definicija u svakoj diskusiji nezaobilazne. Našli smo se pred problemom koji, kako se čini, onemogućuje svaki pokušaj da se razmotre filozofski aspekti marksizma, to jest da se uspostavi prava ravnoteža između potrebe za definicijama i marksističke postavke, zasnovane na njegovu dijalektičkom pristupu, o samo djelomičnoj primjerenosti svih pojmova što ih upotrebljavamo.' (Miur, 1974)

34 Ovaj problem, dakako, nije naznačen kako bi se izbjeglo davanje bilo kakvog odgovora, već upućuje na problem oko mogućih prigovora da se nije obuhvatilo neke relacije marksizma i prirodnih znanosti, konkretno darvinizma. Stoga će se ovdje prije svega izdvojiti tri bitne odrednice marksizma potrebne za daljne izlaganje: ideologija, dijalektička metoda i historijski (dijalektički) materijalizam.

Ideologija se kod Marxa pojavljuje zajedno s pojmom alijenacije ili otuđenja. Naime, ona je 'zapravo otuđenje čovjeka na području njegove svijesti i spoznaje, koje se javlja podvajanjem svjesnog bitka na osamostaljeno, izolirano materijalno biće s jedne strane i na isto tako od tog bića izoliranu (i upravo zato posve zavisnu) ideologijsku svijest u obliku teorije ili kontemplacije.' (Filipović, 1965) Utoliko se ideologijskim više ne može smatrati samo svijest i spoznaja, već čovjekov opstanak uopće, njegov svijet i mreža odnosa u kojoj živi. Drugim riječima, ideologija se ukida tek s ozbiljenjem humanizma, naprosto slobode. Otuđenje u hegelovskom smislu otuđenja ideje od sebe same i njezin povratak samoj sebi kod Marxa ima biti zamijenjeno ukidanjem ideologije ostvarenjem slobode, akcijom i kritikom kao ujedno i realizacijom koja će dokinuti građansko društvo antagonističkih interesa i stvoriti besklasno društvo koje dopušta čovjekov povratak samom sebi i ostvarenje te slobode. S obzirom na ideološkoost sistema izvan marksističkog društva (gledano iz marksističke perspektive) moguće je kritički razmotriti i same prirodne znanosti, a to se čini naročito potrebnim kada se njih same prikazuje kao strane ideologiji. Nema sumnje da je snažan razvoj prirodnih znanosti pridonio takvom shvaćanju, ali još uvijek nije posve ukinuta mogućnost kritike upravo s pozicije ideologije.

Dijalektička metoda je metoda spoznavanja stvarnosti uopće, a u svojoj biti promatra sveukupnost pojava i odnosa u procesu. Ona otkriva međusobne suprotnosti i negacije, unutrašnji razvoj proturječja i njihovo jedinstvo. Uspostavlja negaciju teze, a zatim čini sintezu teze i antiteze kako bi stvorila novu tezu od koje kreće dalje

prema novoj antitezi i sintezi. Time se uspostavlja proces koji svom kraju stiže dvojako: kraju povijesti kao povratak reflektirane ideje samoj sebi u apsolutnom duhu (Hegel) ili već spomenuto uspostavljanje besklasnog društva koje ima osigurati slobodu (Marx). Dakako, Hegel kreće u dijalektički razvoj ideje, a za Marxa ideje postoje kao refleksija već postojeće materijalne zbilje pa utoliko možemo govoriti o idealizmu i materijalizmu, zamjenjivanju spekulativnog sistema akcijom. Ipak, ono ključno ovdje jest pojam procesa.

Historijski (dijalektički) materijalizam se, dakako, izravno oslanja na dijalektičku metodu. Sama metoda je ovdje napustila hegelijansko područje ideja i zauzela svoje mjesto u materijalnom procesu, zbilji ili kritici koja je sada ujedno ljudska praksa. Svijet je materijalan, a mijenja se i razvija u procesu ljudskog djelovanja i tako postaje čovjekov proizvod. Priroda i povijest određeni su ljudskom praksom, a dijalektički materijalizam objašnjava njihov temelj ili bazu i sve njihove imanentne suprotnosti kao stupnjeve procesa koji završavaju u novim kvalitetama ili nadgradnji. To je marksistički put od antagonističkog društva do slobode, od ekonomije do filozofije. Dakako, sama dijalektička metoda koja za svoj predmet uzima svijet ukoliko je on materijalan i od nje ga čini rezultat ljudske prakse, kritike kao akcije i ukida Hegelove stupnjeve vraćanja reflektirane ideje samoj sebi. Ona po Marxu vodi do ispunjenja baze, ekonomskih odnosa, te emancipacijom rada kao par excellence socijalne djelatnosti (a to upravo znači uvođenje rada u javni život, cijeli izvod jedno je od najpoznatijih razrada H. Arendt (1991) uspostavlja materijalnu dovoljnost i diktaturu proleterijata (ne kao ikakav politički model vladanja, već kao dominantan klasni odnos u društvu uz uvažavanje razlika unutar svake pojedinačne nacionalne države sve do internacionalnog ostvaraja dijalektičkog razvoja historije), ukida institucije koje reflektirana ideja kod Hegela (1964) ostvaruje na području objektivnog i subjektivnog duha, te u konačnici vodi do marksističkog pojma nadogradnje, dakle prelaska kvantitativnog u novu kvalitetu. To je ono dijalektičko u historiji kod Marxa, a nakon i s obzirom na

36 Hegela. Brojne su primjedbe da se utopijsko kod Marxa upravo sastoji u prelasku u novu kvalitetu ili nadgradnju. Kapitalizam kakav je danas² pokazuje da emancipacija rada i zadovoljenje baze često ne vodi nadgradnji, već ubrzavanju izmjene materije između čovjeka i prirode upravo kroz rad³ i tako čovjeka uporno drži u području materijalnog zadovoljenja.

Takav razvoj je historijski iskustveno precizno pokazan bez obzira radi li se o uvjetima građanskog društva sa njegovim institucijama, a najprije institucijom privatnog vlasništva koje je (prema Marxu) uvijek u izrabljivačkom odnosu spram radnika jer se radnica naprosto formira iz nužnosti i nepravednih pozicija moći, ili o uvjetima koji su, primjerice, postojali u Sovjetskom Savezu gdje se naprosto država prema društvu postavila kao kapitalistički vlasnik spram radnika i tako doduše ubrazala modernizaciju i industrijalizaciju šire od privatnog vlasništva, ali i proširila problem otuđenog rada⁴ na područje samog socijalizma.

Tako Herbert Marcuse u *Čovjek jedne dimenzije* (1964) kritizira Marxa upravo na području rada. Prema Marcuseu, Marx je morao inzistirati na ukidanju rada uz pomoć visoko razvijene tehnologije i automacije, a čiji je razvoj i sam Marx naslutio, ili barem zadržavanjem rada kao svojevrsne igre i zadovoljstva. Međutim, bez obzira na takve kritike, dijalektičkim pristupom historijskom razvitku i

2 — Time se misli na razlike između prve faze kapitalizma u industrijskom dobu koja je kao obrazac ponudila akumulaciju kapitala i uspon nove klase kao i stvaranje radničke klase kao naprosto radne snage bez potrebe za posebnim obrazovanjem i vještinama i kasnije varijacije koje su donijele štedljivost društva pa sve do današnjice u kojem se proces izmjene materije toliko ubrzao da se samo društvo naziva po svojoj glavnoj karakteristici. Naime, danas govorimo o potrošačkom društvu upravo iz ovog razloga.

3 — 'Radnik ne može ništa stvarati bez prirode, bez osjetilnog vanjskog svijeta. To je materijal na kojem se ozbiljuje njegov rad, u kojemu je on djelatan, iz kojega i pomoću kojega on proizvodi.' (Marx, 1985, str. 247)
4 — '...otučeni rad čovjeku: 1.) otuđuje prirodu, 2.) samog sebe...on čovjeku otuđuje rod... Otučeni rad čini dakle: 3.) čovjekovu suštinu, kako prirodu, tako i njegovu duhovnu rodnu moć, njemu tuđom suštinom, sredstvom njegove individualne egzistencije... 4.) Neposredna konzekvencija tog, što je čovjek otuđen proizvod svoga rada, svojoj životnoj djelatnosti, svojoj rodnoj suštini, jest otuđenje čovjeka od čovjeka.' (str. 253.)

tumačenjem rada kao također dijalektičke izmjene materije između čovjeka i prirode, Marx je pokazao onu bitnu vezu koja će marksizam i darvinizam približiti jedno drugome, a radi se o procesu kao unutarnjoj vezi, o procesu koji zamjenjuje statičnost i u obzir uzima suprotnosti koje prema marksistima, prirodne znanosti zanemaruju.

SOCIJALNI DARVINIZAM

Osim što treba pokazati veze marksizma i darvinizma, sve prethodno omogućuje i propitivanje prirodnih znanosti i način na koji one pridonose proizvodnji zbilje. Stoga će se to učiniti s obzirom na prethodno iznesene značajke marksizma.

Same prirodne znanosti smatraju se odvojenima od ideologije, smatraju se ideologijski neutralnima. Takvu sliku razbija marksist Marcuse u svojim djelima *Eros i civilizacija* (1965) i *Čovjek jedne dimenzije* (1964). Marcuse iznosi tezu da su prirodne znanosti potpuno ideološki određene i sudjeluju u oblikovanju potrošačkog društva današnjice upravo na način da svoje maksime iskoristivosti i optimizacije prenose u društvene odnose. Dodajmo, već u svom začetku s aristotelovskim formalno-logičkim principom prirodna je znanost u sebi nužno sadržavala dvostrukost; ona je istovremeno bila osuđena na uspjeh kada postane dominantna zbog svoje karakteristike da nadilazi ili mimoilazi objašnjenja onoga što nije u skladu s njezinim maksimama, ali i da sama proizvede pretpostavke vlastitog uništenja, odnosno da i sama ima dijalektički proces razvitka. Aksiomatski sustav pretpostavlja neproturječnost i stoga ju ne objašnjava, ali to ne znači da u zbilji ona naprosto ne postoji. Moguća je dvostrukost zaobiđena, a istovremeno je proizvedena zbilja bez proturječja u kojoj upravo dijalektička metoda djeluje duboko pogrešnom i spekulativnom. Tako je ideologija premještena u područje izvan prirodnih znanosti i, manhajmovski rečeno, od vrijednosno neutralnog pojma ideologije učinjen je pomak prema pojmu koji se negativno vrednuje, ali samo kada se pokazuje. Dakako, pokazuje se samo izvan prirodnih znanosti, a upravo takvo

38 izbjegavanje je pokazatelj kako pomak ka vrijednosnom sudu ideologije može pokazati samu ideološku poziciju prirodnih znanosti. Jednom kada se takva pozicija sakrije, potrošačko društvo, iskoristivost i dehumanizacija suvremenog društva postaju naprosto način življenja, 'normalnost', svakodnevnica. Svaki pokušaj da se otkrije takva prikrivena ideološka pozicija, a naročito je u tome uspješna marksistička kritika, postaje nužno subverzivna kritika i smetnja blagodati društva. Takva kritika je odstupanje od normalnosti i povreda nacionalne ekonomije, gotovo teroristički akt kojim se dovodi u pitanje dominantan način bivanja danas. Upravo je takvo, od sebe i prirode otuđeno bivanje, bivanje u nečem drugom kao novcu i potrošnji, barem prema marksističkom stavu, ideološko bivanje. Ono je ostvarenje civilizacije, prema Marcuseu, sa svojim načelom izvedbe (dominantnim modusom) koje je nemoguće razdijeliti od maksima prirodnih znanosti i ekonomije. Marksizam kao dijalektički materijalizam sa svojom nadgradnjom, u kojoj ekonomija ima završiti, ovdje se pokazuje kao rijetka pozicija moguće kritike prikrivene ideologije prirodnih znanosti. Jednostavno rečeno i parafrazirajući Marcusea, marksizam postavlja pitanje smisla u situaciji kada se rad (dakle prisilno mrcvarenje tijela) odvija s ciljem osiromašenja većine i proizvodnje sredstava samouništenja. Takvo pitanje posebno pokazuje svoj značaj u shizofrenoj situaciji opasnosti od atomskog uništenja i istovremenog pokušaja čuvanja potrošačkog koda; naprosto je moguće u skladu sa svojom zaradom ljepše ili manje lijepo urediti atomsko sklonište nego što će to moći učiniti vaš susjed. Smisao uređenja skloništa koje je u atomskoj kataklizmi potpuno izlišno ekonomija ne nudi. Tako se otkriva prikrivena ideološka pozicija tamo gdje se pokušava pokazati normalnim da se ona ne pojavljuje, naime u prirodnim znanostima.

To nam otvara sljedeći problem. Darvinizam svakako pripada u područje prirodnih znanosti kao teorija unutar biološke evolucije. Ako je darvinizam dio korpusa prirodnih znanosti, a one su ideološki određene, tada je i sam darvinizam ideološki određen. Sav napredak prirodnih znanosti nije se dogodio slučajno i on je uvjetovan tim načelom porobljavanja. Uvedimo ovdje novu kategoriju; ukoliko se biološka evolucija i darvinizam iskoriste u svojevrsnom

pokoravanju svijeta i prirode, tada su ideološki određene. Dakle, nije upitna Darwinova namjera istraživanja, ali ukoliko se sami rezultati podrede maksimi iskoristivosti i dovedu u takvu relaciju s društvom, a prethodno su uvjetovani napretkom znanosti upravo kroz prethodno prikrivenu ideologiju onda je ta teorija postavljena u ideološku poziciju. Da se darvinizam koristio u tom smislu i da je iz toga proizišao nije sporno.

Marksizam je uspješno kritizirao zloupotrebe darvinizma u očuvanju i opravdanju konzervativnih teorija društva. Zloupotreba se različito pojavljivala, jednom u rasnim teorijama koje su davale za pravo određenoj (najčešće bijeloj) rasi da porobi druge i nametne se kao naprednija. Rasne teorije pokušavaju u darvinizmu pronaći svoje uporište i znanstveno opravdanje, a pojavljuju se sve do suvremenog doba s različitim pokušajima dokazivanja više/niže inteligencije pojedinih rasa i naroda. Pored nacističkih zvjerstava s poligonima za stvaranje nove nadržase (Lebensborn)⁵ i nadljudi u kontroliranim uvjetima koncentracionih logora u kojima su (paradoksalno) ciljani i njemački čuvari⁶ kao nova vrsta otupjelog čovjeka koji reagira isključivo na način x' ukoliko je podražaj x i uz poznatu činjenicu da se totalitarnim pokretima pokušalo davati znanstveno utemeljenje, javljali su se i pokušaji pokazivanja rasne superiornosti Židova nad muslimanskim stanovništvom na Bliskom istoku. Vjerojatno ne treba niti spominjati važnost marksističke kritike u ovim slučajevima i otkrivanje njihove ideološke pozicije. No, ovakvim je primjerima lakše oduzeti vjerodostojnost jer se ni sami ne uklapaju u suvremenu civilizacijsku matricu. Teži je slučaj kada se ne stvara dodatna nadogradnja na darvinizam i kada se kao referenca uzima samo njegova sintagma *opstanak najsposobnijih/najpodobnijih*. Pokazano je kako se nekritički preuzimaju prirodnoznanstvene teorije i jednostavnom ih se analogijom prevodi u socijalni kontekst. Dakako, analogijom se bez puno problema uspostavljaju mnoge relacije. Međutim, analogija ima nezgodu da se često pokazuje kao najnepouzdaniji način zaključivanja. Opstanak najboljih tako ne može biti valjan znanstveni dokaz da crna

5 — Nacistički program stvaranja čiste arijske rase.

6 — Vidi u Arendt, Hannah (1996). *Totalitarizam*. Zagreb: Politička kultura

40 djeca uče na kvalitativno različitoj razini od bijele djece (Ridley, ur., 2004) i da su stoga inferiorna niti da su različite grupe koje su iz klasnih borbi i antagonističkih građanskih odnosa izašle kao pobjednici uistinu genetski bolji ljudski materijal. Takve teorije nisu u neskladu s dominantnim načelom izvedbe civilizacije, a to nisu bile ni u doba razvijanja kapitalizma. Zasluga je i marksističke kritike sa svojim duboko humanističkim stavom što se takvo njihovo korištenje pokazalo kao ideološko i protučovječno. Na kraju znanstveno neopravdano i formalno-logički pogrešno.

Marx i Darwin nemjerljivo su pridonijeli čovječanstvu i značenju njihovih djela je epohalno. Taj je značaj primjetio i Engels kad ih je usporedio i nazvao Marxa 'Darwinom povijesti'. Ovdje nije samo riječ o analogiji, riječ je o vezi koju su mnogi kasnije uočili, o unutarnjem ustrojstvu njihovih teorija, dakako primjenjenih na različite aspekte svijeta. Evo primjera iz *Vita activa* (Arendt, 1991): 'Podudaranje Marxove filozofije rada s teorijama evolucije i razvoja devetnaestoga stoljeća – prirodna evolucija pojedinog životnog procesa od najnižeg oblika organskog života do pojave ljudske životinje i povijesni razvoj životnog procesa čovječanstva kao cjeline – očit je i rano ga je utvrdio Engels koji je Marxa nazvao *Darwinom povijesti*. Ovim teorijama u različitim znanostima – ekonomiji, povijesti, biologiji, geologiji – zajednički je pojam procesa koji je zapravo bio nepoznat prije novog vijeka.' Ono što je uvjet evolucije jest prirodni proces koji odgovara uvjetu rada kao procesa kod Marxa kojim će se ostvariti carstvo slobode. Rad kao dijalektička izmjena materije između čovjeka i prirode (Marx...). Rad kao uvjet kojim će radnička klasa nakon njegove emancipacije i konačnim odumiranjem države i institucija građanskog društva ostvariti *carstvo slobode*, konačni završetak socijalnih nepravdi u dijalektičnom historijskom procesu. Prvotni prirodni životni proces ljudskom praksom će biti izmijenjen u proces kojim se ostvaruje sloboda i povratak čovjeka samom sebi nakon razdoblja otuđenja i ostvarivanja u izvanjskim entitetima. Time se odvija i završava evolucija ljudskog života od materijalnog početka u primitivnim oblicima života, dijalektičkim kretanjem do prelaska u novu kvalitetu, slobodu ostvarenu ljudskom praksom. Tu se pokazuje dubinska povezanost Darwina i Marxa i utoliko je

41
moguće govoriti o marksizmu kao negaciji teorija socijalnog darvinizma koje privilegiraju određene društvene ili klasne skupine.

Da zaključimo, Darwin je svojom teorijom omogućio nevjerojatan utjecaj ideji biološke evolucije koja u svom središtu ima ideju procesa, razvoj vrsta s kasnijim nadopunama na području genetskog nasljeđa. Taj se utjecaj često zlorabio i koristio u različite svrhe, dakako, najčešće se pogrešno analogijski svodio na konzervativne teorije kapitalističkog građanskog društva i tako služio kao 'znanstveni' dokaz nadmoći rase ili interesnih skupina i time opravdavao ono što je kritizirao marksizam. Evolucija pojedine klase ili rase na temelju Darwinove teorije naprosto nije održiva i ne može tako prenesena objasniti društvene procese. Kao dio prirodne znanosti, darvinizam je i sam podložan ideologizaciji i prihvaćanju modernih maksima iskoristivosti koje se, doduše ne pokazuju kao takve, ali pridonose socijalnim nepravdama i proizvodnji kapitalističke matrice koja naprosto u sebe preuzima sve na što naiđe, a čini se i same marksističke elemente. Dokaz tome su i nestajanje radničke klase u suvremenom svijetu (Marcuse, 1965) ili korištenje socijalističkih ikona u svrhu stvaranja profita. U takvim se odnosima i sama marksistička kritika doima manje subverzivnom, a otpor gubi svoje nosioce i pronalazi svoje mjesto samo izvan nametnutih pravila parlamentarizma i profita. Nezgoda je, dakako, što je takav otpor ujedno i izvan granica prihvatljivoga društvenog ponašanja jer narušava dominantno načelo potrošačkog društva. Ukoliko cjelokupno društvo preuzima to načelo, a upravo je to slučaj, institucije tog društva kao država takav otpor kažnjava i time čuva svoju ideološku funkciju zaštite nacionalne ekonomije kao proizvodnje i brze potrošnje.

Uvođenjem dijalektičke metode i historije kao procesa na temelju ljudske prakse, posredstvom rada kao obrade materije, moguće je prema marksizmu nadići samootuđenje i zadovoljiti životnu nužnost. Drugim riječima, zadovoljiti bazu i kvalitativno ostvariti nadgradnju kao carstvo slobode, oslobođenje od nužnosti i ukidanje socijalnih nepravdi i nejednakosti. Ono što je priroda u području materijalnoga učinila sama od sebe, podruštvovljeno čovječanstvo vlastitom praksom može postići u historijskom smislu, naime evoluirati u društvo slobode i istinskog humanizma.

42 LITERATURA

- Miur, Dan (1974). 'Marksizam i znanost' u: *Marksizam i prirodne znanosti*, priredili Vjekoslav Mikecin, Ivan Salečić. Zagreb, Školska knjiga.
- Arendt, Hannah (1991). *Vita activa*. Zagreb: August Cesarec.
- Marx, Karl (1973). *Kapital: kritika političke ekonomije: I–III*. Beograd: Prosveta.
- Marx, Karl, Engels, Friedrich (1967). *Rani radovi*. Zagreb: Naprijed.
- Hegel, G. W. F. (2000). *Fenomenologija duha*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Marcuse, Herbert (1985). *Eros i civilizacija: filozofsko istraživanje Freuda*. Zagreb: Naprijed.
- Marcuse, Herbert (1989). *Čovjek jedne dimenzije: rasprave o ideologiji razvijenog industrijskog društva*. Sarajevo: Veselin Masleša.
- Ridley, Mark (2004). *Evolucija: klasici i suvremene spoznaje*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Filipović, Vladimir (1965). *Filozofijski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.

MARXISM AS A NEGATION
OF SOCIAL DARWINISM
Marko Kardum

43

ABSTRACT — This paper brings out the connection between the theory of evolution and Marxism, as well as the epochal significance of Darwin and Marx themselves. The connection is most plainly seen in the notion of process, or development, imminent to both theories, which has replaced the earlier static understanding and interpretation of natural and historic problems. In addition, Marxism as a critique refers to the structure of natural sciences and their role in the shaping of the dominant reality principle. The same approach is also employed to question the application of natural-science notions and principles to historic and social phenomena. By employing the dialectical method and critique of the existing, the determined value judgment manifested in humanist Marxist maxims is here carried out to a demand for a new standardization of reality.

KEY WORDS — evolutionary theory, Darwinism, Marxism, dialectic, ideology, process